



Pligor Sándor: Müterem



A folyosó olyan, mint egy mély árok,  
Hallom felzengeni lépteid, míg várok.  
Kissé reszket a kezed, cigarettázol.

A délután könnyű, légies, benéz,  
Végigsétáltatja szürke szemét.  
Látja: reád ma már mindhiába vágyom.

A folyosó kövén szanaszét álmodok,  
És az emlékezet dermedten áll ott.  
Már útra készülődnek fenn a csillagok.

Ajtó nyílik. Belép a szél. Illatos.  
A folyosón emléked belém fagyott.  
A kelő nappal majd én is felolvadok.

*Melyik vers áll közelebb hozzád, József Attiláé vagy Orbán Ottóé? Miért?*

Mindkettő, ami sajátosság, mai, finoman fogalmazva szki-zofrén helyzetünkben egyáltalán nem véletlen. József Attila verse borzongatóan gyönyörű utópia. Orbán Ottóé már abban a jövőben íródik, amit József Attila elképzelt. Hát igen, ez lett belőle. De ez semmit nem von le a József Attila-i ars poetica érvényéből, s hitelesíti, ezt némiképp lemondóan írom, Orbán Ottó korántsem fölemelő kór- és korképét.

*Mi a feladata napjainkban a költészetnek?*

A kérdés rossz. A költészetnek nincsenek feladatai, amikor bizonyos korokban, a kultúra önjelölt irányítói ilyen „feladatokat” fogalmaznak meg, mindég kiderül, hogy ezek történelmi öt percekre sem érvényesek. Költők és írók ezrei népszerűsítették a Szovjetunóban a szovjet kommunista (bolsevik) párt minősíthetetlen politikáját, de néhány Ahmatova-, Mandelstam-, Paszternak-, Cvetajeva-, Brodskij-vers és Bulgakov nagy regénye – hogy másról most ne is beszéljünk –

# Irodalmi Jelen



X. évfolyam  
102. szám  
2010. április

Örökös munkatársak:  
Faludy György, Méhes György



**Bogdán László** válaszol  
József Attila Ars poetica és Orbán Ottó  
Ars politica című verséhez kapcsolódó  
költészet napi kérdéseinkre

elég volt ahhoz, hogy kétségbe vonja, megkérdőjelezze és nevetségessé tegye a Szovjetuniót megéneklő és dicsőítő irodalom érvényességét. Ezekre a romokra és a néhány csúcsra épül a mai orosz irodalom, amelyik már egészen más. Talán ez is megérne egy misét, vagy egy körkérdést... Visszatérve

## Honlapunkról ajánljuk

**Szálinger Balázs** hazaigazolt

Ötletek és munkamorál –  
körséta a Derkovits-  
osztódíjasok kiállításán

A gyermekművész –  
**Vollein Ferenc** kiállítása  
Balatonfüreden

„Az irodalom az a fölösleges  
játék, amelynek határozottan  
értelme van” –

Kortárs irodalom **Faludyval**  
Zsurnaliszták, belletristák. Az  
irodalmon innen és túl

Akár fel is akaszthatták volna  
Az írás, a beszéd, a hallgatás  
és a megoldások sokasága –

**Selyem Zsuzsa**  
Mire vársz című kötetéről

**Szilágyi-P. Katalin:**  
Mackó úr repülni akar

Élményközpontú tankönyv-  
lapozgatás – Kritika

**Fűzfa Balázs** irodalom\_11 című  
irodalomkönyvéről

Látványos romlásnak nyoma  
sincs

**Péterfy Gergely:** Pannon mese  
Elromlani milyen című  
kötetéről

Túl a vátesz koron –

**Marczinka Csaba** estje

A Hajtókanyar szerpentinje

Keserves liezon: drámaíró  
és színésznő

Eleve-korlát –

**Tábor Ádám** kor-látomásai

**Szilágyi Zsófia:** „Az életem  
nektek egy gesztus?!“

**Balázs Eszter:** Sokat írt,  
van miből válogatni

**Szávai Géza:**

Márait meg kell becsülni

Köztünk élnek – Kortárs

magyar képzőművészet

a Múcsarnokban

és az Ernst Múzeumban

A teraszon nőni fel – Helyszíni

tudósítás **Lázár Bence**

**András** A teraszról nézni végig

című verseskötetének

bemutatójáról

Irodalmi kísérlet

a pornópalettán

**Payer Imre** elmondja három

versét

A lopás esztétikája és etikája –

Tárca az Esterházy-vendégségről

néhány tolvajlással

www.irodalmijelen.hu

a kérdésre: a költészetnek nincsenek feladatai, témái vannak. Az egyik az ember, akármilyen arcát is mutatja, a másik a mozgó világ... Hogy összevonjam két nagy magyar író, Mézőly Miklós és Illyés Gyula ars poeticáját.

*Mennyire tartod helyénvalónak megünnepelni a költészet napját? Hogyan ünnepled?*

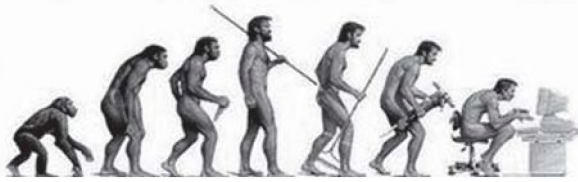
Szeretünk ünnepelni. A földnek is napja van, a víznek is, a nőknek is. Miért éppen a költészetnek ne lenne? S nem véletlen, hogy ez a nap egy nagy magyar költő, József Attila születésnapja is, ráadásul ezen a napon született egy másik nagy magyar író, Márai Sándor. Én őket olvasom ezen a napon, s igyekszem megbékélni velük, a világgal és önmagammal.

*Ha Orbán Ottó szavaira építve az „igazi és a valódi/mosléknak döntött kotyvalék”, akkor mit kezdjen a valósággal, aki verset ír?*

**Boldog Zoltán**

(Folytatása a 6. oldalon)

## Merényi Krisztián aforizmák



Kívánunk neki jó feleséget, mert a torkára feles égett

Ki segít és árt egyszerre a gyerekeknek? = A pedofil gyermekorvos

/Karácsony = Szeretet ünnepe/  
Az ajándék értéke arányos az általa szerzett örömmel

Ő szül, akinek a férje őszül

A cigánygyógymód = A-romaterápia

Majdnem igazmondó = Ő szinte őszinte

/Gyógypedagógiai megközelítés/  
Az ember legyen jó mozgó! Az épület pedig mozgássérült!

A kórház csupán egy állomás az otthon és a temető között

Szakállamtitkár = Arcszórzetem karbantartója

Karantartó = Karjában tart valamit, és még fizetést is kap érte

Vámpír = Vámolja a bennünk lévő pírt

/Elfogult szülő/ „A fiam zseni! Színjelessel végezte el a kisegítő iskolát!”

Női szerv becézve = Méhecske

Amikor a nemi vágy és a turbékolás egyé válik = Masz-turbékolás

Kézimunkázik + sportol = Szó-lő

A kaka vak. A szelek mutatják az irányt

Van úgy, hogy a kevésbé értékesebbnek valószínűleg jobban örülnél. 5 000 000 forintot vagy 10 000 000 forint értékű nejlonharisnyát fogadnád el szívesebben?

A Bértajt nyugdíjas házaspár hálószobájában reggelre megsült.  
Ok: éjjel ablakukon besütött a hold

Ha valakinek vize lett, azt úgy hívják, hogy vizelet

A gépkocsi minősége fordítottan arányos a tulajdonos minőségével

A világ leghosszabb fallosza pontosan akkora, mint egy koraszülött gyermek

Mi a hasonlóság a WC-papírmádó és a kényszer-tolvaj között? = Creptomániás/kleptomániás

Ínyenc kannibálétel = Punci pénisszel

Biszex férfi vallomása: egy igazi nő el tudja velem hitetni, hogy nő vagyok

Állítólag kutatás igazolja, miszerint minden emlős fázik pihenőhelyzetben, ha a levegő hőmérséklete a testhőmérsékleténél alacsonyabb.

Következtetésképp: hogyha kedvenc házőrzőnk kánikulában, árnyékos, 37 C°-os zugban fekszik, nyilván didereg

Mikor jársz jobban?

Ha egy szelvényen van telitalálatod a lottón, vagy ha egyszerre van három telitalálatod?

Természetesen az egy telitalálat ilyenkor értékesebb, mint három Pontosan két szelvény árával

Annyira szeretem a feleségemet, hogy még egy aranyhajú, ezüsthülű, rubinszemű, gyémántorrú nőre se cserélném el

Az embereket lehetne az internetes keresőben kapott találatok alapján rangsorolni, az így kapott érték lenne a netérték-fajsúly

A magasság relatív = Mindegyikünk a földig ér

AIDS-esek otthona = Hívlak

Ha gyorsabban megyünk autónkkal, hamarabb célba érünk, vagyis nem fogyhat annyi benzinnel, mintha lassabban mennénk.  
Nem marad rá elég ideje

Miért van az oroszoknál olyan sok jó tornász?

Ahol annyi Szerzősca él, nem kérdés, melyik sportágat választják

**A**nnyi a bölcsész az irodalom háza táján, hogy lassan kirakhatnánk a táblát: belépés csak szakirányú diplomával. Nincs ezzel semmi baj, az irodalom nagyrészt szakma, és mint ilyen: kitanulható. Ennek ellenére évtizedek óta nagyon kevés az olyan egyetemi szeminárium, melyen a irodalom bármely kevésbé tudományos területébe belekóstolhatna a hallgató. Vannak persze kivételek, mint Darabos Enikő egykori kritikáris kurzusai a szegedi egyetemen vagy Tillmann József kreatív írásgyakorlati Budapesti. Nem is beszélve Odorics Feri fűrdőben tartott szemináriumairól, melyek megmutathatták a hallgatóknak: nem csak a tanterem lehet a felsőfokú szövegolvasás tere. Megbecsülendő kísérletek, melyek azt a reményt keltik, hogy a tudomány után is van élet, pontosabban: éppen ott van.

Az irodalmi szakma azonban elbölcsészesedett, amely előnyére is válhat az adott területnek, ha a próza- és versnyelv nem válik öncélú szellemi erőfitogtatássá és elméleti irányzatok laboratóriumává, mint ahogy gyakran a kritika műfaja jelesre vagy gyenge közepesre megírt szemináriumi dolgozattá. Ez is mutatja, hogy mily óvatosan kell bánni a szellemi apparátussal, megtalálni a helyét az életben és az irodalomban, a kocsmban és a hálószobában.

Ez a folyamat azonban minden áldásával és áldatlanságával kíváncsivá is tesz. Milyen különbség van bölcsész és nem bölcsész író, irodalmár között? Bár lehet, hogy ez a megkülönböztetés is csak alkalmazási voltomból adódik (ti. gyakran így emlegettek minket más karok hallgatói). Hogyan írnak azok az emberek, akik elkerülik az összekacsintásokat, melyekből Foucault tekintete sújt le a kívülről? Milyenek azok az alkotók, akik kitűnően érzik magukat a szakmában Gadamer és Barthes nélkül? Ők lennének a tiszták, mi pedig a tisztátalanok? Kívülről érzik magukat vagy büszkék különbségükre?

Erre gondolok néha, amikor Lázár Bence András szegedi orvostanhallgató verseit olvasom, aki a magyar irodalmi fo-



**Boldog Zoltán**  
**Bölcsészletem innen és túl - Tárca a fehér hollókról**

„Annyi kocsmban vannak bölcsészek Majd azokkal megbeszéléd ügyis...”

(Kispál és a Borz: Gyógyüdülő)

túlteszi magát azon, hogy van. Így nem kell megkérni, hogy fogja vissza szövegében (ez is mennyire bölcsész kifejezés!) a számos elméleti megközelítést és szakszót, amit belézsuszkoltak az évek alatt, mert a kritika csak így nyithat az olvasó felé. Anélkül, hogy elveszítené erejét, szakmaiságát, önállóságát és lényegét: tájékoztatást a mű ereyeiről, gyengéiről. Persze, csak ha feltesszük, hogy az irodalmi lapokat nem kizárólag a szakma olvassa, és hogy tényleg létezik középút.

Másrészt pedig, folytattam a választ, egy szöveg csakis önmaga alapján ítéhető meg, nem pedig a szerző végzettsége, hovatartozása, világnézete után. Az első és a második, reményre okot adó vagy éppen kiválóan sikerült próbálkozás alapján, amely után kialakul az íráson érződő szerzői szexepil.

Hétről hétre kiváló kritikákat kapok bölcsészekről és nem bölcsészekről, és mivel magam az előbbi kategóriába tartozom, mindig félek, hogy elfogult vagyok. Ezért esik jól egy-egy fehér holló, aki szárnycsapásaival nyitogatja a szemem. Ha pedig úgy érkezik, mint az előbbi ritka, félénk turista, megkérdem: mit mondana el magáról. Őt lányom van – válaszolja. Ennyi elég is, mert látom: szépen írja az életét.

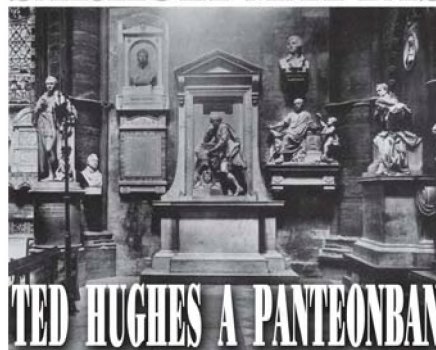


Kiss Márta: Táncolók

**A**z angol irodalom Panteonja: a Poets' Corner a Westminster apátság főtemplomban található, sajnos, újabban csak belépődíj ellenében közelíthető meg. Ezt leszurkolva bebocsátást nyerünk a méreteiben és gótikus szépségében egyaránt impozáns templom déli kereszthajójába, hogy lerójuk kegyeletünket az angol irodalom nagyjainak, továbbá egy-két amerikai költő (Longfellow és T. S. Eliot) előtt. Legtöbbjük valóban itt nyugszik, mások Londontól távol vannak eltemetve, de kiérdemelték, hogy a Poets' Corner-ban szobormű vagy márványtábla emlékeztessen halhatatlanságukra. Shakespeare-ről például mindenki tudja, hogy szülőhelyén, Stratford-on-Avonban van a sírja, de a szobra persze nem hiányozhat innen. Az egyik legimpozánsabb sír a Canterbury mesék írója, Chaucer-é, aki 1400-ban halt meg, és százötven évvel később faragták kőbe a síremlékét. Előtte, a padlózatba simulva találjuk Tennyson és Browning nyughelyét, a látogatók, a falakra helyezett emlékszobrokat nézve, kegyeletlenül taposnak sírjukon.

Seamus Heaney Nobel-díjas észak-ír költő kezdeményezésére dr. Hall, a Westminster Abbey főesperese, irodalomtörténész szakvéleményének meghallgatása után úgy döntött, hogy a XX. századi angol költészet talán legjelentősebb alakjának, Ted Hughes-nak is emléket kell itt állítani. Sír helyet nem adhattak neki, mert a költő 1989-ben bekövetkezett halála előtt úgy rendelkezett, hogy hamvait kedvenc vidékén, Dartmoor fenyérrrel benőtt lankáin szórják szét.

### SÁRKÖZI MÁTYÁS



**TED HUGHES A PANTEONBAN**

Ted Hughes-ban mi, magyarok nemcsak a jeles költőt tiszteltük, hanem Pilinszky János fordítóját is. Az angol költészet nagyjai általában nem vállalkoznak műfordításra, de Ted Hughes és Pilinszky János esetében két lírikus egymásra talált, s nem utolsósorban Csokits János közvetítésének hála, Hughes bevezette Pilinszkyt a költészet iránt érdeklődő angolok köztudatába.

Emlékezetes volt közös fellépésük Londonban, egy költői fesztivál alkalmával. Pilinszky félénken, a maga félszeg törekvésében jött ki a színpadra, és magas hangján, éteri

lírikusként, magyarul elsepegett néhányat a döbbenetes, vizuálissá absztrahált költeményeiből. Majd a színpad másik felén megjelent a magas, vállas, markánsan férfias angol költő, és zengő hangján felolvasta az elhangzott versek fordítását. Különös, de Pilinszky János számára nagy sikert jelentő est volt ez.

Egyesek felvetik a kérdést, helyet kaphat-e Ted Hughes egy katedrálisban? Ugyanis első felesége, az érte rajongó amerikai költőnő, Sylvia Plath a hűtlen félrelépéseitől összetörve öngyilkos lett. Ekkor elvette azt a nőt, Assia Wevill-t, akit Sylvianál már jobban szeretett. Am Assia szintén megölte magát, és magával vitte a halálba kislányukat is.

Ted Hughes nem élt példás keresztény életet. A dartmoori lankák, valamint szülőhelye, Yorkshire friss levegőjű tágaságának a szabadságérzete határozta meg a jellemét és költészetét. Költői nagysága előtt tisztelg ezután emlékműve a brit irodalmi Panteonban.



– És mikor tűnt el Ákos? – kérdezte a nyomozó, s újra megnyomta digitális magnójának rögzítő gombját.

– Ma milyen nap van? – nyújtotta el a fejkendő, virágos ruhát viselő asszony az utolsó szót, mintha kételkedne abban, hogy a van egyáltalán létezik.

– Kedd, február 26.

– Igen, igen... kedd. Kedden, múlt kedden már nem jött haza. Montam a kisebbik fiamnak, menj Gyurikám, nézd már meg, hol van Ákos öcséd. El es ment vót a gyerek, órákig kódorgott, osztán üres kézzel jött vissza. Sehol sem találta – csapta össze csodálkozva földszínű tenyerét. – Sehol. Pedig tuvé tett érte mindent, nem vót lyuk a földön, hova bé ne nézett vóna. Ügye, fiam – bökte ujjával oldalba a mellette mocorgó, nyolc év körüli gyereket.

– Bémentem én minden barakkba, osztán ott sok minden vót összehányva, vót ott ágymatrac, még kibebelezett televízió es, játék es, de Ákoskám sehol se lelém, pedig há kiábáltam jó hangosan, hogy a föld alatt es meghallja. Nem válaszolt, na – vont meg a vállát a gyerek, s az ölebe tette kezét, piszkos körmeit piszkálgatta.

– Kedden hány órákor vették észre, hogy Ákoska hiányzik? – kérdezte a nyomozó, s az asszonyra nézett, tőle várta a választ.

– Szóval, a bányát, van annak már két éve es, hogy bézárták. Osztán mindenkit elkütek. Az uramat es. Pedig hát jó vójár vót. Sok rézércet bányászott ki. Na, megfizették. Eltünk es abból. Tuggya, húsz évet töltöttünk a hegyen. Jó vót. Bémentünk néha a városba, osztán ott minden vót, csak pénz kellett hezza. Falusi leány vótam, ide jöttem férhez. Az emberem es falubeli vót valamikor, csak idősebb. Jóval idősebb. De erőss, jó ember. Nem vót annak semmi baja húszegyhány évig. Aztán egyszercsak meghött. Itthagytam a kölykekkel. Pedig, amikor elvett, megígérte, nem hagy egyedül. Igért az fűt-fát, csak hozzámennyek. Julis, itt jó életed lesz, azt mondá. Mínek neked a falu. Ahajt a hegyen jó helyt leszünk, csak a jó Isten tartson meg egészségben. Keresek én annyit, hogy tíz gyermeket es eltartsak. Lássá, nem lett belőle semmi. Csak két gyermek, azok es későn jöttek, már azt hittem, nem is lesz gyermekáldás. A kisebbik amikor jött, el se hittem, hogy úgy vagyok. Már az orvos es tördelte a nagy darabos kezét,

## BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN



### A nyomozás

hogy már mi leszen, de nem lett semmi, met a gyerek minden baj nélkül jött világra. Na, e'v-vót, nyomozó uram. Most már tuggya az én életemet.

– Kedden délelőtt, vagy délután tűnt el Ákoska? Mikor kezdték el keresni? Erre a kérdésre válaszoljon, kérem.

– Gyurika bészaladt délután, hogy a nagy kutyák, met azok ott vannak a szín végibe, valami koncot kaptak, s erőssen vinnyogtak. Mondom a gyermeknek, eridj nézd má meg, ejsze nyulat fogtak, vagy valami másn kaptak esze. De a gyermek semmit se látott, már késő es vót, szürkült az ég.

Nagyon megijettem, hogy a kicsi fiam sehol sincsen.

– Veszett kutyák azok, már annyi embert megmocskoltak – szolt közbe a gyerek, de elhallgatott, mert azt hitte, most mégsem rajta a sor, hogy beszámoljon a történetéről.

– És ha a kutyák támadták meg Ákoskát... akkor...

– Akkor én láttam vóna, met szemmel tartom azokat az átkozott fajzatokat.

– Hogyan?

– Hát veszem a fákyát, möggyújtom, s úgy osztán szűkölnék, morognak, én meg látom, mi van ahajt.

– És mit szedtek szét azon a délutánon? Azt láttad-e? – akadékoskodott a nyomozó.

– Kockás ruhadarabot huzigáltak, a fene a belekbe.

– Jaj, Istenem, te gyermek – szisszent fel az asszony. – Ákoskán is kockás ing vót, amikor eltűnt.

– Milyen színe volt a kockáknak?

– Kékes, olyan, mint az Ákoskái – vágta rá a gyerek.

– Nem hiszem..., tán a medvék... A medvék, az átkozottak.

– Dehát a kutyák marakodtak a kékkockás ingen. Hogy jönnek ide a medvék? – kérdezte döbbenet a férfi.

– Lehet, a kutyák a medvéktől vették az inget.

– A medvéktől?

– Igen, met a medvék, ha valakit megesznek, akkor a ruha, az nem kell nekik. S lehet, a kutyák a medvéktől vették az inget...

– Most hallom először, hogy medvék is tanyáznak a közelben.

– Azok igen, met bójárnak az élelemre, vesznek mindent ki a zsákokból, hiába minden igyekezet – vágta rá a gyerek, s incselkedő pillantást vetett a nyomozóra.

Hetvenhét évesen elhunyt Popper Péter pszichológus, pszichoterapeuta, egyetemi tanár.

**„Akiben zűrzavar van – zűrzavart hoz létre környezetében. Akiben rend van – rendet teremt maga körül.“**

Gondolati háttér: A gyermek még főleg reaktív lény. Viselkedése válasz arra, ahogy a környezet viselkedik vele szemben. A felnőtt ember megszerezte a valódi aktivitás lehetőségét, formálni képes környezetét. Lelekiállapota akarva-akaratlanul kisugárzik környezetére. Bajainkért sokszor a külső körülményeket vádoljuk, holott mi formáltuk ilyené azokat. Ha rendet teremtünk magunkban, legnehezebb helyzeteinkben is megtaláljuk a megoldást.

**„A múlt már nincs. A jövő még nincs. Egyetlen valóság: a jelen.“**

Gondolati háttér: Gondolkodásunk fegyverzetlensége következtében rengeteg fölösleges energiát pazarolunk el azzal, hogy túl sokat időzünk a múlt és a jövő irreálisában. Régi sérelmeinken rágódunk, vagy visszavágyódunk elmúlt állapotainkba; az elképzelt jövővel ijesztgetjük vagy vigasztaljuk magunkat. Eközben elsiklunk az aktuális valóság, a jelen felett, nem éljük át kellő mélységben és intenzitással. Ezért sokat tévedünk és mulasztunk. A jelenre kell elsősorban odafigyelni.

**„Mindentről lemondhatunk, csak életünk fő gyökereit nem vághatjuk át. Keresem életem gyökereit.“**

Gondolati háttér: Az életben nem lehetünk meg kompromisszumok nélkül. Alkalmazkodnunk kell másokhoz is. De nem szabad olyan kompromisszumokat kötni, amelyeket nem tudunk elviselni. Életünk alapjainak sértetlenül kell maradniuk. Meg kell ismernünk ezeket az alapokat – a többi nem érdekes.

**„Nem lehetek olyan fontos mások számára, mint önmagamnak. Saját dolgom súlya nagyobb bennem, mint a külvilágban.“**

Gondolati háttér: Milyen hamar megfélekezünk mások problémáiról, nehézségeiről, kudarcairól! Mennyire átsiklunk mások sikerei, örömei felett! Egy másik ember ugyanígy van velünk. Ezért nem szabad túlértékelni a „Mit szólnak hozzá?“ – jelentőségét. Az embereket nem foglalkoztatja annyira a mi problémánk, szűgyenünk, kudarcunk, mint minket. Ugyanígy örömeink, eredményeink sem. Mennyit



### Popper Péter elbúcsúzott (1933–2010)

marcangoltuk magunkat, szűgyenkeztünk értelmetlenül. Hányszor bántódtunk meg fölöslegesen.

**„A beszédem akkor lesz egy velem, ha jóakarattal igazat és fontosat mondok annak, akit megillet.“**

Gondolati háttér: Mennyi energiát fecsértünk el fecségésre, amikor üres szavakat váltottunk üres emberekkel. Sokat beszéltünk magunkról, keveset hallgattunk másokat. Már sok baj származott a fölösleges beszédből. Abból soha, ha hallgatni tudtunk. Nem kötelességünk, hogy mindig szórakoztassunk másokat. Nem fontos, hogy mindig szerepeljünk és érdekesek legyünk. Meg kell tanulnunk, hogy kinek mit érdemes elmondani. És hallgathatunk is, ha nincs lényeges mondanivalónk.

**„A belső fegyelem megtart, mint testet a csontváz. A külső fegyelem páncél; véd és akadályoz.“**

Gondolati háttér: – A természetben az alacsonyabb rendű élőlényeket kitinpáncél védi. Kívül kemények, belül puhák. A páncél: fal köztük és a világ között. Ha áttörik, védtelenek. A magasabb rendű élőlényeknek gerincük van. Kívül lágyak, a tartásuk belül van. Szabadabb a viszonyuk a világhoz, s bár könnyebben megsérthetők, mégis nagyobb biztonságban vannak. Az emberi psziché szétesik fegyelem nélkül. A fejlődés útja az, hogy a külső fegyelem belső fegyelemmé változzon. Csak a belső fegyelem tanít meg élni a szabadsággal. Belső fegyelem nélkül a szabadság megbetegít. Ezért van olyan sok pszichés zavar a modern kultúrában.

**„Csak az egyértelmű cselekvés hatásos. A bizonytalan cselekvés bizonytalan eredményt szűl.“**



Kiss Márta: Angyal

Gondolati háttér: A világban az akció-reakció törvénye uralkodik. Amennyire koncentrált erőt fejt ki egy irányban, olyan koncentrált hatást fogok elérni. Csak határozott kérdésre kapok határozott választ. Vannak alapvető élethelyzetek, amelyekben csak egyértelműen szabad cselekedni. Ha már töprengek, vacillálok – akkor ne cselekedjem. Ha gondolkozni tudok azon, hogy megházasodjam-e, szűlessen-e gyermekem, hivatást változtassak-e – akkor ne tegyem. Meg kell várnom, míg a dolgok egyértelművé tisztulnak bennem – akkor könnyen és határozottan tudok cselekedni. Ez es meghozza az eredményt.

**„Az élethelyzeteim adottak. Ebben determinált vagyok. Rajtam áll azonban, hogyan viselkedem e helyzetekben. Itt a szabadságom.“**

Gondolati háttér: Élethelyzeteink nagy részét – családunkat, szociális körülményeinket, betegségeinket – szinte „készen kapjuk“, vagy legalábbis igen sok, tőlünk független külső faktor határozza meg azokat. Viselkedésünk szabályozása azonban a hatalmunkban van, tőlünk függ. Így fonódik össze életünkben a determináció és a szabadság. Epiktétosz figyelmeztet arra, hogy azzal kell foglalkoznunk, ami tőlünk függ. Egy adott helyzetben sokféleképpen lehet viselkedni. Thomas Mann írja: „Eljött Petepre életének nehéz órája, amitől mindig félt – s lám, nemessé formálta azt.“ A szabadság értelme a nehéz helyzetek nemessé formálása viselkedésünkkel.

**„Az igény valóságot szűl. A dolgok megvalósulásának az a kezdete, ha makacsul rájuk gondolunk.“**

Gondolati háttér: Minden, ami igazán fontos, eljön az életünkbe. Személyiségünk, karakterünk, belső igényeink törvényszerűen formálják sorsunkat. A hívásokra válasz érkezik. Sokszor észrevehettük, hogy vágyaink, igényeink megkeresik a tárgyat maguknak. Az emberek megérik azt, ami bennünk van és eszerint közelednek vagy távolodnak. Azok felelnek, akikkel közös hullámhosszon működik az „adó-vevő berendezésünk.“ Ugyanabban a városban néha elmagányosodunk, néha sokan körénk gyűlnek. Ezért írhatta tréfásan Füst Milán: „Apróhirdetés. Meglevő szenvedélyekhez tárgy kerestetik!“ Szeretnénk szerelmesek lenni és beleszeretünk valakibe. Ami fontos, azt csöndesen ébren kell tartani magunkban napról napra; egy pillanatra sem szabad elengedni. Egy napon valóság lesz.

(Forrás: <http://www.aut.bmf.hu>)

## Egyszerűen közepes író a Márai

Kukorelly Endrével Onagy Zoltán beszélget

Április 11-én volna 110 éves Márai Sándor. Nagyon aktív olvasói időszakomban szinte nem találok Máraival, az otthoni könyvtárból hiányzott, vagy rejtőzött. A nyolcvanas évek legvégén foghattam kézbe az első munkáját, egy impresszum és kiadói jelzés nélküli apró Füves könyvet, a polgári polgár erkölcs-kódexét. Megihletett. Te mikor találsz Máraival? Hogyan hatott?

En találok vele. Sok háború előtti könyve megvan, 1970-ben örököltem a keresztanyámtól – most meg is nézem, pontosan, hogy mi minden: A féltékenyek, Az idegenek, Szegények iskolája, Röpirat a nemzetnevelés ügyében, A kassai polgárok, Kassai őrárat, Napnyugati őrárat, Szindbád hazamegy, Egy polgár vallomása, Az igazi, Eszter regénye. Alaposan viharvert, ütött-kopott, háborúviselt példányok, Makkai Sándor és Mécs László között a polcon – jóval Mikszáth és Móricz után. Legtöbbje a leporolgotáson kívül alig volt a kezemben, nemigen estem nekik, nem igazán tudom, miért. Valahogy későbbre tartogattam volna? Túl ismerős volt, vagy mi, az a megoldatlan-megoldhatatlan, vitrinzagú úri középosztálybeliség lebegett körülötte, aminek a totál deklaszált változatával körül voltam véve. Most nem vagyok elég pontos – nem mintha különösebben kedvem volna pontoskodni. Kicsit unom a témát. Ne beszéljünk másról? Csajok? Tudod, mi az a vitrin? Benne pár herendi bonbonniere meg porcelán Ludas Matyi kis, kerek, diszkrétén sárguló csipketerítő? Gondosan rátolva az üvegablak, mégis valahogy bekerül a por?

2000 után a Helikon elkezdte kiadogatni a Márai-életművet, és valami módon az antikváriumokban is felbukkantak a '48 előtti Révai-kiadások, ráadásul a Gyertyák csonkig égnek és az Egy polgár recenziós kötelezőként a kezembe kerültek, „csodáltam, ámde nem szerettem” – belé. A szerelem, barátság, hűség, árulás a polgárság/nem polgárság fogalomrendszerbe ágyazva aligha álmódható, ragozható a XXI. század elején. Nem találtam fogást. Hosszú, túlirt, fárasztó, szájbarágó. Belőlem hiányzik a polgári értékrend, netán az átlagolvasó képtelen a politikailag lejáratott főnévvel, nem mellesleg a polgári mentalitással valamit kezdeni?

Azt hiszem, egyszerűen csak közepes író a Márai, jelentős, valóban csodálandó hübriszsel. Bár azt is (el)hiszem ugyanakkor, hogy igazságtalan vagyok. Akkoriban, atyai javaslatra, olvastam az Egy polgár vallomásait, tetszett stb., viszont, hát, akkoriban minden (jobb) tetszett. Később a Krúdy-könyvét, az is tetszett, de nem voltam oda. Meg kéne nézni szépen még egy-két dolgot, pl. a Röpiratot vagy a Napnyugati őráratot – de különösebben nincs hozzá kedvem. A Gyertyák csonkig égnek világgazdasági kiadása után olvastam – 100 oldalt bírtam belőle, izomból. Naplót nézegettem, az viszont bejött, okos, művelt, nagyarcú fickó, tetszik a komcsikkal meg az alájuk befekvő „népiekkel” szembeni intranzigenciája. A Föld, föld!-et is elkezdtem jó néhány évvel ezelőtt, de annyira bosszantottak a slamos mondatok, hogy abbahagytam. Nem volt ugyanis nálam ceruza, és akkor hirtelen kedvem kerekedett belekopogtatni, ahogy Hans Sachs tette Beckmesser éneke alatt. Ez így kevés, nekem tehát nincs meg igazán Márai – és nem vágyakozom. Úgyhogy ne is kérdezz róla.

Külön e mostani évforduló kedvéért elolvastam Rónay László öt éve megjelent Márai-monográfiáját (Nemzeti klasszikusok, Akadémiai). Ebből látható, hogy Márai hat. A monográfia Máraihoz hasonlóan bánik az olvasóval, beavat, felvilágosít, értelmez: „mennek, mennek, minden fűszálnál leguggolnak”, a szerző hétszáz végtelen oldalon mindent elmagyaráz. Lehetséges, hogy a magyar kultúrában, az irodalomban mindent a politika intéz, alakít, finanszíroz? A politika most kiemeli, amit korábban lenyomott? Honnan jut erre a politikának energiája, miközben volna feladata bőven?

Márai 6. Te meg hősies vagy ezzel a monográfiaelolvasó projekteddel. A dolgokat sajnos épphogy nem a politika – a közügyintézés – alakítja, hanem azok, akik a politikát kisajátítják saját hatalmi céljaik elérésére. Aljasság írókat hatalmilag tiltani és támogatni. Meg túrni.

Érdekes, miközben a jó elhárító politikai érzékkel felvértezett magyar olvasó némiképp eltartja a Márai-életművet, hiszen a Nagy Könyv százas listájába csak a gyertyákat hozza be (és talán a polgárt), tiltakozásul, mert úgy érzi, le akarják nyomni a torkán, az elmúlt évtizedben harmincnál több nyelvre fordítják, a német piacon közel egymillió példányban fogy, az olaszoknál az első évben tíz kiadást ér meg, Angliában felkerül a tízes eladási listára, 2004-ben megjelenik az amerikai piacon is. Hogyan kell ezt a kettősséget értelmeznünk?

A Nagy Könyv nagy átverés, súlyos – súlyos, ugye, hát mi igazán súlyos? – Kukorelly-konzekvenciákkal. Semmire nem bizonyíték, olyan könyvekre szavazott a nép, amiket és akiket amúgy is már ismert. És szavazott az istenadta, mert hát ő mégiscsak ismer könyveket-írókat, ugyebár. Másfél milliárdért a Harry Pottert reklámoztuk – hagyjuk, már kibosszankodtam magam miatt. A siker lavina-jellegű, ha jól be van lökve az áru, az áttör. Magyar szövegek külföldön emellett a belököttség mellett fordításfüggők is, és Márai biztos jobb mai nyelvre fordítva. A siker, tisztán marketing-szempontról, jót tesz a magyar irodalomnak, más kérdés – és jellegzetesen magyar lúzerség –, hogy a vélhetően hatalmas jogdíj-bevételből, úgy tudom, egy fillér nem jön be, nem folyik vissza a hazai kultúra-finanszírozásba.

Eldöntetlen a kérdés, bár én soha fel nem tettem magamnak, a válasz kor- és személyfüggő, most elkövetem mégis: Machiavelli valóban áruló, amikor vissza kívánja könyörögni magát a Mediciek kegyeibe, ezzel szemben Márai válasza az egyetlen tisztességes magyar íróválasz a magyar huszadik században?

Áruló stb., ezek nagy szavak. Voltak árulók, besúgók – például a III/III-sok –, ám ezt nem ráncigálnám ide. Karakán fickó volt, és alkatilag elég makacs hozzá, hogy kitarson a stratégiája. Ez nagyra becsülendő, még ha ennyire szigorúan véve baromság is, mert a boldogtalanság levegőjét árasztja. De nem ismerem ki magam ebben sem, mondtam, hogy ne kérdezősködj!



Tolnay Klári: Az egyik randevúnkon, az Országház Kávéháznál, esős, lucskos, rémes itéletidő volt, és én ott ácsorogtam, és a kezemben volt egy titkos kézírata. Annyiban titkos, hogy az volt a címe: „Felszabadulás”. Nem szerette volna, ha az bárkinek a kezébe kerül akkor, mert egy kicsit a fejével is játszott. És engem megtisztelt azzal, hogy odaadta nekem elolvasni és kérte, hogy a legközelebbi randevúra hozzam vissza.

## Márai Sándor: Ismeretlen kínai költő Kr. után a XX. századból

– kézirat gyanánt –

Közreadja Tolnay Klári

### A fordító jegyzete

A költő személyéről nem tudunk semmit. Valószínűleg nem volt a jelentősebbek közül való, mint Li Taj-Po, s mind a híresek, kiket a nagy Kosztolányi fordított magyarra. Névtelen költő volt, vékonypénzű, inkább alkalmi poéta, kinek lírai vénája – a jelek szerint – rövid buzogás után elapadt. Verseiből annyit tudunk, hogy „a fővárostól távol” tengette sanyarú napjait, feltehetően száműzetésben, a nagy boxerlázadás idején. Egy levelét ismerjük még, melyben panaszkodik, hogy az irodalmi életből politikai ellenfelei és irodalmi vetélytársai száműzték. A fővárosban már senki sem emlékszik rá, mert ott most új csillagok fénylenek az irodalom egén. Egyik ilyen új csillagot a levelében szelíd gúnyal Dilettánsnak nevez, s zárójelben megjegyzi, hogy az illető nagyság „irdatlan marha”. Különből inkább rezignált kedély, aki csendes dohogással éldegél a száműzetésben.

Rekvizitumai nem újak: a nagy kínai költészet örök, halhatatlan vadludai húznak e szerény költő egén. Mi teszi hát verseit mégis érdekessé, hogy lefordítsuk és elolvassuk: talán éppen ez az igénytelenség, mely nem akar többet, mint hangot adni egy

banális és mégis örök – időkön és fajtákon túl örök – megrendülésnek, minden lírai vers és minden emberélet legmélyebb élményének. Ez a megrendülés természetesen a szerelem, mely egyszerre dobogtatja meg a sárga, fehér és barna testekben az emberi szíveket. Hangja ilyenkor csaknem ösztöntől személyes. Verseit egy távollévő nőhöz írja, aki a „Fővárosban” táncol és firtorog, valószínűleg egy volt császári táncosnőhöz, vagy színésznőhöz. A nő nevét nem ismerjük: kevésbé valószínű, hogy a híresebbek közül való volt, akik a lázadás előtt a Császári Udvarban a történetet lejtették. De lehet, hogy az irodalomtörténeti nyomozás később egyszer még fényt derít erre a titokra is.

A versek magánügynek készültek. Nyomatásban nem jelentek meg soha. Egyetlen példányban vetette papírra a költő, valószínűleg a kedves modell számára, suta-ravaszul és ugyanakkor megjátszott kedvességgel és szenvedélyességgel, ahogyan a költők ezt már szokták. Tartozunk az ismeretlen költő emlékének azzal, hogy e levelet is egyetlen példányban készítsük csak el. Név, személy, mindez amúgy is múlandó. Ami megmarad, boxerlázadásokon, száműzetéseken, táncosnőkon és alkalmi költőkön túl, az mindig csak a szerelem, s a versek.

1945. karácsony



### EZT AJÁNLÁSNAK SZÁNTA

Reggel korán kelttem, a kútba néztem  
Fejem kaptos, múlt éjjel boroztam  
A kút tükrén arcod úszott a fényben  
Szomorú volt. Maradj velem a rosszban!

### PANASZKODIK A VIDÉKI ÉLETRE

A fővárostól távol, bárdolatlan  
Magányban körmölöm árva dalom  
Nem tudhatom, mily jelző van dívatban  
S miről zeng a Magas Irodalom?  
Vidékiek lettem, suta balog  
Nem is értem hát, miért dalolok?  
Talán – de ezt ne tudják az ítések! –  
Reménykedem, hogy versem Te megérted

### AZT HISZI, SZERELMES

Az erdő alján már olvad a hó  
Csörömpöl házam csorba ereszen  
Konyhám, kamráim elkerült a jólét  
Nincs Pártfogóm, vizes rizst eszem én  
Papucsom lyukas, kis fiam is fázik  
S te nem vagy itt, redves, üres a ház itt  
A kancsal sors magánnyal büntetett meg  
Lúdbörzöm. Miért? Azt hiszem, szeretlek

### MINDENFELETIGÉR

Ha majd szeretlek, vásárolj neked  
Teknőc-fésűt, ezüst karperecet,  
Fecskefészket hozok, ezüst papírba  
S a verseim, kék s zöld tussal leírva –  
Így élünk majd. De ez mind semmiség lesz  
Ha jó az éj, s fohászodunk az éjhez  
Atkarollak, mint gyermeket a felnőt  
Szájamba veszek, mint gyermek az emlőt  
S így állongunk – két örült, kéz a kézben! –  
Megizzadunk a borzas szenvedélyben

### BESZÉL ÉLETKÖRÜLMÉNYEIRŐL

Negyvenhat éves vagyok és sovány  
Már sok éve tengek így ostobán  
A falu végén élek és a lomha  
Csendben a tücskök szólnak csak dalomba  
Fejem fölött felhők és vadludak  
Húznak. Mutatják hozzád az utat.

### ELMONDJA, HOGYAN ÉL

Hogy élek én? Várj, elmondom neked.  
A szél! a szél Szobámban sepreget.  
Ablakom nincs, repedt sárkánypapír  
Borítja csak, s a rozsdás kályha sír –

Mi ez a fájdalom? Talán a tested,  
Ó, megenném én, mint a kannibál.  
Mi ez a vers? Csak annyi, hogy az este  
Leszállt reám, s nem az ágyadba hálók

### NEM CSEKÉLYSÉG: LEKÜZDIGÖGJÉT

Méltóságom leteszem, mint a büszke  
Mandarin a zöld-bojtos kalapot,  
Ha rásütik, hogy lopta a napot  
S a népet. Így báméskodom a tűzbe.  
Künn hó esik. Ne legyek senki többé,  
Csak engedj, hogy megcsókoljam a térded.  
Egyetlen nagy költőnk sem élt örökké –  
Hadd éljek hát egy pillanatra érted!

### TÜNEMÉNYNEK NEVEZI

Te firtorogsz s táncolsz a nép előtt –  
Csönd van köröttem, téli délelőtt  
A zöldes ködben látlak, karcsú, ringó  
Jégtáblán állongó, sápadt flamingó  
Rózsaszín bőröd lúdbörzök, szegény te  
Úgy élsz, mint halott gyermek a mesébe  
No, jer haza, elég volt. Lesz parázs is  
A vas-ibrikben, s kerül egy kanál rizs.  
A gyékényt megvetem, barna hajad  
Megigazítom a nyakad alatt –  
Zsugorin és kajánul nézlek. Én:  
Többet tudok! Te: több vagy! Tünemény!

### A HALLGATÁSRÓL IS BESZÉL

Akarsz hallgatni velem? Jere, hallgass.  
(„A szó a hallgatásban lesz hatalmas” –  
Idegen költő írta ezt, szegény,  
Egyedül élt a föld másik felén –)  
Hallgass velem. Úgy hallgass, mint a csókban  
Hallgat a száj, mint vágy a bujdosókban,  
Hallgass, mint magzat a mély anyaméhben  
Vagy mint a nő, ha némán mondja: „Még nem!”

### FELÉBRED ÉS NYUGTALAN

Most fölriadtam. Éj van, künn a rabló  
Kocog az úton ösztövérv lován –  
Ó, merre vagy? Vén kezem tétován  
Tapogatja, hol a kova s a tapló –  
Hol élsz, hol alszol, jaj, ki őrzi álmod?  
Érted-e ezt az örült, vad világot?  
A tengeren, éjen, fálvakon át  
Hívlak! Hallod? Aludj. Jó éjszakát.

(Ez az utolsó vers. A levél kézírata elveszett)



## „Ismeretlen kínai költő“

*Különvélemények – Részletek Mészöly Dezső tévéműsorából (1993)*

**Mészöly Dezső:** *Akikkel együtt ülök, azokat nem kell bemutatnom; feltehető, hogy akik kinyitották a tévét, hogy megnézzék ezt a „Különvélemények Márai Sándorról“ című műsort, azok mindnyájan ismerik Tolnay Klárit, Hubay Miklóst, Darvas Ivánt és Somlyó Györgyöt.*

*Máraitól kialakult egy olyan vélemény, hogy ő a távolságtartó, hűvös, szenvedélytelen, nehezen megközelíthető ember. És mindig eszembe jut, hogy először, Klári, Magának köszönhetem azt, hogy egy egészen másfajta Márai-képet kaptam. Lehet, hogy erre már nem emlékszik, mert Magának nem volt olyan jelentős ez a találkozás, mint nekem. Egy születésnapomon történt, úgy emlékszem, a negyvenedikem. Akkor még a Madách Színház tagja voltam. Magával véletlenül találkoztam az utcán, és bökkenttem ki azt, hogy én ma lettem negyvenéves. Ahogy az lenni szokott azokkal, akik szívesen beszélgetnek egymással, de sosincs rá alkalmuk, mert egyiknek ez, a másiknak az a dolga, elkezdünk mindenféléről beszélni. Többek között szóba jött Márai, és akkor Maga nekem azt mondta: „Meglépelem magát egy rögtönzéssel a negyvenedik születésnapján.“*

*Elhívott magához, és felolvasta nekem Márainak bizonyos verseit. Ezt sose felejttem el. Azt szeretném, ha erről többet mondana el most.*

**Tolnay Klári:** Nagyon szívesen. Én Márait 1945-ben ismertem meg személyesen. Azelőtt is ismertem a műveit, és borzasztó rajongója voltam. 1945 tavaszán, nem emlékszem pontosan, vagy 1945 őszén mutatta be a Vígyszínház Márai „Varázs“ című darabját, amiben játszottam Ajtayval és Benkővel. És ő bejárt a próbákra. Akkor még kint volt Leányfalun, azt hiszem, ő ott vészelte át Budapest ostromát, és onnan járt be biciklin. Majd később beköltözött, vissza a romos lakásába, azt hiszem, a Mikó utcában laktak. Onnan járt hajón Pestre. Akkor még nem volt híd, illetve volt az ún. Mancsi. A parlamentnél volt ez, egy pontonhíd, egy katonai pontonhíd, még csak ezen lehetett átjönni, de inkább katonák jöttek-mentek rajta. Ő hajón járt át. A próbákon mindig ott ült. Mindig közelebb kerültünk egymáshoz, a darabról beszélgetve stb. Aminek a vége az lett, hogy én egy csodálatos feltekintéssel – nem is szerelem volt ez részéről, hanem mint mikor a növendék a tanárjába azt hiszi, hogy szerelmes, mert olyan csodálatosnak tartja, vagy az egyetemi hallgató a professzorba. És őbenne valóban volt egy ilyen távolságtartás. Szívem szerint legszívesebben Márai úrnak szólítottam volna, mert az, hogy Sándor, sose jött ki a számon, és elképzelhetetlennek tartom azt is, hogy őt valaki Sanyizta. Lehetetlen. Ő Márai úr volt. Az úrnak nem az uralkodó minőségében, hanem a gentleman, az úriemberség... Nem beszélve arról, hogy állandóan kalocsnit hordott, mindig nála volt egy esernyő és mindig oktatott. Aztán meghívott sokszor ebédre. Akkoriban fűtetlen, hideg lakásban laktunk, egy menekült lakásban. Budáról menekültünk át Pestre. Ki is voltam éhezve. Meghívott nagyon gyakran próbák után ebédre, ahol nagyon kedvesen oktatott engem. Tőle tanultam tisztelni és ismerni Krúdyt, Thomas Mannt. Irodalmi pletykákat mesélt nekem. Ismerte az összes pesti kávéházat, de kedvenc helye a Múzeum Kávéház volt. Mindig elmondta, hogy ebben a sarokban Szeffű Gyula kivel vitatkozott mi fölött és a másik sarokban melyik író kivel veszekedett. Nagyon szerette az Országház kávéházat, a Centrált. Elmondta, hogy Karinthy melyik asztalnál ült, csellengett jobbra-balra. Én azt hittem, hogy részéről is ez egy tanító bácsis vonzódás, aztán kiderült, hogy ez tévedés volt. Bizony ő begurult ebbe a dologba. Finoman fejezve ki magam.

**Mészöly Dezső:** *Magát ez meglepte?*

**Tolnay Klári:** Nem lepett meg, mint nő, az ember ezt persze érzi. Kezdtél velem úgy randevúztatni... Például Márai uraságához az is hozzátartozik, hogy a levelek, melyeket időnként írt nekem, mindig úgy voltak megcímezve, hogy önagsága Tolnay Klári úrhölgy. Szó nem volt művésznőről. Az írását is szeretném megmutatni. Minden levele felfelé tendál. Azt hiszem, ez jelent valamit.

Aztán eljött 1945 karácsonya. Amikor megjelent egy hordár egy nagy csomaggal. Ebben volt egy üveg konyak, külföldi, 45-ben nagyon nagy dolog, egy doboz amerikai cigaretta és egy kézirat. És egy névjegy: Márai. Használati utasítás: Az 1 csillaggal jelöltből kell rágyújtani, a 2 csillaggal jelöltből kell inni hozzá, a 3 csillaggal jelöltből olvasni hozzá. A virágot nem kell megszagolni. És közben még én is lehet gondolni. A versek. Először írt hozzá. 10 vers, ismeretlen kínai költőtől, Kr. u. a. XX. századból.

**Mészöly Dezső:** *Azért itt már gyanakodott egy kicsit, nem?*

**Tolnay Klári:** Itt már tudtam. Nagyon kedves. És az a nagy angol tartózkodási stílus nem érződik benne. Azt hiszem, nagyon bájos humora van.

**Darvas Iván:** Meg kell mondanom, hogy ezekkel a költeményekkel életemben másodszer találkozom. Annak idején, 1946-ban, ifjúságom hajnalán egyszer már kezembe kerültek. Mi Klárral tulajdonképpen úgy is kerültünk össze annak idején, hogy két író neve volt az, ami elementáris ráismeréssel hangzott el kettőnk között. „Te is?“ „Én is.“ „Fantasztikus!“ Az egyik angol szerző, Paul Brunton, a másik pedig Márai Sándor volt. Én ajult tisztelője voltam, és amikor megtudtam, hogy Klárinak bármiféle köze volt ehhez a nagyszerű, zseniális pasashoz, a kettőnk közötti kapcsolatot ez természetesen csak mélyítette.

**Somlyó György:** Miért nem adja ki ezeket a verseket?

**Tolnay Klári:** Mert a haláláig én úgy éreztem, hogy köteles vagyok titkolni. Mert annyira hangsúlyozza, hogy ez kézirat gyanánt, egy példányban...

**Somlyó György:** Ezt az előszót nem kell ilyen értelemben komolyan venni, mert ez egy szerep. A költészethez tartozik az előszó is.

**Darvas Iván:** Én mindenesetre tisztelem Klárinak ezt a tartózkodását, hogy csakugyan komolyan vette, ami ebbe bele van írva, és addig, amíg Márai Sándor életben volt, ezt kézirat gyanánt őrizte meg.

**Somlyó György:** Ki kellene adni.

**Darvas Iván:** Szerintem is.

**Tolnay Klári:** Lehet, hogy adásunk után majd...

**Somlyó György:** Egyébként azért is érdemes volna kiadni, mert ez láthatóan és érezhetően hozzátartozik ahhoz a versciklushoz, amit Márai ugyanakkor írt, és ki is adott. „Verseskönyv a címé“ 45-ben, vagy 46-ban jelent meg. Egészen hasonló strófákból áll, 50-60 strófából, láthatóan ugyanaz a hang.

**Mészöly Dezső:** *Emlékszem: „A vártemplomban összefekszenek / Döglött lovak és halott hercegek.“*

**Somlyó György:** Igen. Erre én is emlékszem.

**Hubay Miklós:** Korban összetartoznak, költőileg, azt hiszem, ez a kínai ciklus meglepetés, és nem tartozik a verseskönyv darabjai közé. Azokról a versekről Márainak megvolt a véleménye. Iróniával beszél rólunk, és nem is vár cáfolatot arra, hogy „házigal előállított versek“.

**Somlyó György:** Ezek is házigal előállított versek.

**Hubay Miklós:** Ezek nem. Itt érződik a találkozás az iletnek a magas áramával. Itt a különbség.

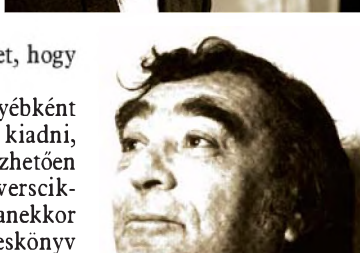
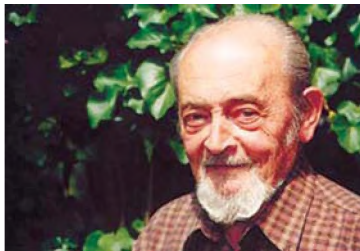
**Mészöly Dezső:** *Van egy csúcvers ezekben, amely úgy fejeződik be, hogy „megizzadunk a borzas szenvedélyben“. Ez kétségtelesen Márai Sándor legjobb verse. Az összes versek ismeretében merem mondani. De nem szeretném, ha ezzel befejeznék. Klári, én emlékszem, amikor Máraitól beszélünk, nemcsak azon a bizonyos negyvenedik születésnapomon, hanem később is, nekem Maga elmondta, hogy Márai elküldte egy másik kéziratát... Annak a kéziratnak a sorsa és tartalma és következményei hallatlanul jellemzőek a korra is...“*

**Tolnay Klári:** Az egyik randevúnkon, az Országház Kávéházánál, esős, lucskos, rémes itéletidő volt, és én ott ácsorogtam, és a kezemben volt egy titkos kézírata. Annyiban titkos, hogy az volt a címe: „Felszabadulás“. Nem szerette volna, ha az bárkinek a kezébe kerül akkor, mert egy kicsit a fejével is játszott. És engem megtisztelt azzal, hogy odaadta nekem elolvasni és kérte, hogy a legközelebbi randevúra hozzam vissza. Én álltam ott az Országház Kávéház előtt, miért nem ültem be, nem tudom, azt hiszem, azért, mert úgy beszéltek meg, hogy előtte találkozunk. És én ott álltam. Jött egy jeges szélvihar, és egyszerre csak kifújta a kezemből a kéziratot, amely nem volt tokban, és az Országház téren repült szét a Felszabadulás című novella. És én azt hittem, hogy ott most meghalok. Meghalok. Részben azért, mert megtalálják, föbelövik, részben azért, mert öelötte szegyellem magam, nem merek a szemébe nézni. Ez mind átfutott rajtam, hogy nekem most meg kell halni, és akkor egy isteni szikra gyúlt az agyamba. Elkezdtem ordítani torkom szakadtából, hogy mindenki lépjen rá. És kis orosz katonák szaladgáltak és összeszedték a sárból, koszból a lapokat, és meglelt minden oldal, csak tele csizmataposással, sárral. Jaj, de rettenetes volt. Aztán megjött ő. Titkolgattam egy darabig, aztán elkezdtem sírni. Kérdezte, mi baj van, rosszul van? Mondtam, nem, ez és ez történt. Azt mondja, nem baj, nem volt egy jó novella. És elvette tőlem. Nem is tudom, valaha ez megjelent-e, ez a Márai-írás, nem is novella, hanem leírás, hogy Leányfalun hogy élték át...

**Hubay Miklós:** Lehet, hogy egy fejezete lett a Föld, föld című könyvnek, amelyben a „felszabadulásnak“ ezeket a mozzanatait leírja.

**Darvas Iván:** Hosszú fejezeteken keresztül írja le, hogy zajlott le a németek kitarodása és az oroszok bejövetele.

**Hubay Miklós:** Belemelegszik egy olyan orosz karakterológiába, ami párját ritkítja, azt hiszem, az európai irodalomban. Olyan ambícióval csinálja végig, hogy mindazt fel akarja jegyezni, ami az oroszokra jellemző, olyan egymástól elütő mozzanatokot, amelyek együtt egészen különleges népkarakterológiát adnak.



**Tolnay Klári:** Szóval, elég veszélyes írás volt ez a Felszabadulás.

**Mészöly Dezső:** *Felolvastad-e még, Iván, azt a Márai-naplórészletet, hogy szétbombázott lakásának a romjaiból hogy próbálja a könyveit menteni? Benne van egy egész korszak, és benne van Márai legmélyebb egyénisége.*

**Darvas Iván:** (olvas) „Budán. Két könyvespolcot ások ki a romok közül, s megrakom mindazzal, ami könyvben reáfér. Most valóságos életmentés kezdődik. Julian Green könyörög, ne hagyjam itt pusztulni a szemétkben. Isten neki, könyörüljünk Green-en!... És Wilder? Nem, Wilder sem maradhat. De mit kezdjek Montherlant-nal, a fenegyerekkel? Megérdemelné, hogy sorsára hagyjam: az élet fontosabb volt számára, mint az írás...“

Igaz, ezt az eretneki elvet nem cselekedetekkel, hanem írásban hirdette. Végül ő is helyet kap az életmentő csónakban. De most már roskadozik, merül a csónak, nincs több hely. S az öreg Gerhart Hauptmann, nyolcvan évével és hat gyűjteményes kötetével, hagyjam az örvényben?... Tehetetlenül nézem Hauptmann. S menekülök mindazokkal, akiket megmentettem.

Szekérrel hozom ki falura, ami a romok között könyveimből, s a ruhaféléből megmaradt. A szekér tetején, roncsolt Goethe-kötetek és gránát-tűz által pörkölt lepedőbugyrok hegyében ülök. Így utazom a roskadozó városon át, szelíd tavaszi napsütésben.

Ezzel a kocogó, szekeres utazással ér véget egy életforma.“

## Önagsága Tolnay Klári úrhölgy

*Helyben*

*Fejér György utca 6.*

Szombat reggel: Most értem haza és írok, mert nem tudom, mikor jutok át megint Pestre? – A hajnali átkelés érdekes volt, mint egy kirándulóhajó fedélzetén! Kód volt és mégis fényes minden. Most úgy érzem, mintha életveszélyben lennék, mert a tetőre értem, ezt az életérzést fokozni már nem lehet. Ez lehet még teljesebb, színesebb – azt hiszem, lesz is, ha élek, majdnem azt mondtam: ha túléltem –, de több nem lehet. Igen nagy hatalom van most a Maga kezében. Számomra ez a tető, a vége valaminek: a boldogságos tudat, hogy ez megtörténhetett és igaz. Mint akit kifizettek, mindent megkapott, érdemén felül. Ha most meg kell halni, egy szót nem szólhatok. Viszontlátásra.

Kedd este: Elfelejtettem, hogy csütörtökön autóval várnak, látogatóba kell mennem. Nem haragszik? Láthatnám pénteken délben (ugyanott, ugyanegy időben – 2 h-kor) ahol megbeszéltek? (Zenélő ökör.) Mindenesetre várni fogom pénteken. Kérem, bocsásson meg, de holnap a koszival talán fel tudok menni a Svábhegyre is, ezért nem akarom elmulasztani. – Kezit csókolom.

Kedd: Ajánlanám a következőket: szerdán, ha nem lesz rossz az idő, 1 h-kor várom a híd budai kijáratánál. Ha esik, akkor a pesti oldalon várom, ugyanabban az időben, az Országház kávéház előtt. Ha szerda valamilyen okból nem jó, akkor pénteken várom, ugyanez időben, ugyanígy: jó időben Budán, esőben Pesten. – Mindenesetre várom szerdán, s ha nem jön, akkor pénteken. Jó lesz így? Kezit, lábát csókolom.

Péntek: Remélem, nincs nagyobb baj, csak az, hogy elkerültük egymást. Ez éppen elég nagy baj számomra. Fél kettőig vártam, ahol és ahogy megbeszéltek – akármilyen történt is, kérem, bocsássa meg a rendezési hibát. – Lehetőleg nem megyek többé Pestre, csak, ha feltétlenül szükséges. Úgy látszik, van egy felső határ, s eljutottam oda. Budán maradok; az kriptá ugyan, de mégis jobb. Minden más úgy van és úgy lesz, ahogyan akarjuk – sajnálni nem kell, de segíteni szabad. Bocsásson meg, fáradt vagyok. Szívem, szívem. –

Hétfő reggel: Emlékszik még a Múzeum kávéházra? A Sándor utca sarkán? Ahol Szeffű és Gerevich énelegnek a páholy mélyén? Holnap, kedden délután 3 h-kor ott leszek, mert az közel van most Magához. Jó lenne, ha eljönne. Ha nem jöhet, hagyjon hírt a házmesterénél, mikor és hol láthatom? Rosszkedvű vagyok, ne haragudjon, előre is bocsánatot kérek. Viszontlátásra.

Kedd: Remélem, jobban van már? Mindenesetre bemegyek holnap, szerdán du. 1/2 5-kor a Múzeum kávéházba; sajnos, lehetetlen elébb. Talán be tud nézni; ha nem, akkor pénteken, ebben az órában, uo. Kezit csókolja.

Csütörtök: Láthatom holnap? Kérem, ha egy mód van rá. Nem ebédelhetnék együtt? Akkor több időnk lenne. Mindenesetre odamegyek 2 órára a kávéházba. Talán ott is lehet ebédelni. Ha valami közbejönne, kérem, küldjön egy sort. De szívből remélem, hogy nem jön semmi közbe. Kezit csókolom.

Kedd: Holnap Pesten leszek és mindenesetre bemegyek 2 h-kor a Múzeum kávéházba. Hálás lennék, ha láthatnám. Ha ez lehetetlen, kérek hírt – talán táviratot – mikor és hol láthatkozhatnánk? E héten itt maradok. Remélem, jól és minden rendben van. Kezit csókolom.

## JÓZSEF ATTILA

## Ars poetica

Németh Andornak

Költő vagyok – mit érdekelne  
engem a költészet maga?  
Nem volna szép, ha égre kelne  
az éji folyó csillaga.

Az idő lassan elszivárog,  
nem lógok a mesék tején,  
hörpintek valódi világot,  
habzó éggel a tetején.

Szép a forrás – fürödni abban!  
A nyugalom, a remegés  
egymást öleli s kél a habban  
kecsesen okos csevegés.

Más költők – mi gondom ezekkel?  
Mocskolván magukat szegedig,  
koholt képekkel és szeszekkel  
mímeljén mámort mindegyik.

Én túllépek e mai kocsmán,  
az értelemig és tovább!  
Szabad ésszel nem adom ocsmány  
módon a szolgál ostobát.

Ehess, ihass, ölelhess, alhass!  
A mindenséggel mérd magad!  
Sziszegve se szolgálj aljas,  
nyomorító hatalmakat.

Nincs alku – én hadd legyek boldog!  
Másként akárki meggyaláz  
s megjelölnek pirosuló foltok,  
elissza nedveim a láz.

Én nem fogom be pörös számat.  
A tudásnak teszek panaszt.  
Rám tekint, pártfogón, e század:  
rám gondol, szántván, a paraszt;

engem sejdít a munkás teste  
két merev mozdulat között;  
rám vár a mozi előtt este  
suhanc, a rosszul öltözött.

S hol táborokba gyűlt bitangok  
verseim rendjét üldözik,  
fölnindulnak testvéri tankok  
szertedübögni rímeit.

Én mondom: Még nem nagy az ember.  
De képzeli, hát szertelen.  
Kísérje két szülője szemmel:  
a szellem és a szerelem!

1937. február–március



## Túllépve e mai kocsmán

(Folytatás az 1. oldalról)

Erre nincsenek receptek. Ez „köttyalék” a költőnek, az írónak nyersanyag is lehet. Gondoljunk Spiró Csirkefejére, Hernádi Gyula Jancsó Miklós Kapa – Pepe filmjeinek forgatókönyveire, vagy Tadeus Slobodzianek lengyel író Ilja prófétájára, amelynek Pászti Patrícia-féle magyarítása talán legtovább meg bizonyos rétegek lepusztult nyelvének felmutatásában. Ez persze a nyelvi valóság csak egy szelete. Sokféle valóság van és ezeket a párhuzamos valóságokat a mai költészet másként és másként közelíti meg. Ez a villódzó sokszínűség tény, és az is, hogy nincsenek receptek, egyetlen érvényes a világot versbe megjelenítő írásmód. És nagyon jó, hogy így van ez... A választás szabadsága – a szabadság. Másként ír verset Juhász Ferenc, Tolnai Ottó, s másként Kovács András Ferenc, Tandori Dezső, Szócs Géza, Csoóri Sándor, Nádasdy Ádám, Kukorelly Endre, Oravecz Imre, Visky András, Szilágyi Akos vagy Térey János, hogy itt csak néhány nagy magyar költőt hozzak fel példának.

**Hogyan kíséri útján a mai embert a „szellem és a szerelem”?**

Kit hogyan. A tudatosan élő embert – aki képes reflektálni környezetére másként, mint a történelem alatt élőt. A szerelmet mindenki megéli, életében legalább egyszer, a „lelki szegények” is, a szerencsésebbek többször is... Hogy azután mennyire tudják a szerelem vitathatatlanul felszabadító energiáit hasznosítani életükben, ez embertől és helyzettől függ.

**Van-e értelme manapság annak a költői tanácsnak, hogy „a mindenséggel mérd magad”? Ha igen, hogyan értelmezed magadra vonatkozóan?**

Ennek a tanácsnak mindig van értelme. Más kérdés, hogy megvalósítható-e, és ha igen, hogyan? Van egy óriási megfélemlési kényszer, ugyanakkor kisszerű korunkban nehéz tudatosan élni. Hát

még írni. De nem lehetetlen. Próbálkozom...

**Vegyük úgy, hogy a kérdés nem költői: „Most száz év csönd jön és sötétség?”**

Ezt a nagyformátumú Orbán Ottó-vízió, az öntörvényűen építő vers elkerülhetetlen túlzásának tartom. A világ változik, de hogy nem „csönd” és nem „sötétség” jön, az bizonyos...

**Miközben mindenki a nyelv és a közbeszéd romlásáról beszél, hogyan maradhatnak meg „nyelvünk hegyén” a „mondatot alkotó szavak”?**

Ez megint a költői stratégia és tehetség következménye. Aki meg akar maradni és meg tud maradni, az megmarad, aki nem, az nem.

**Az „ember” Orbán Ottó versében valamelyest parány, József Attiláéban pedig „még nem nagy”. Mikor lesz nagy, és hogyan fog kinézni az?**

Az ember egy távoli jövőben mondjuk így: nagyobb lehet – tudatosabban élhet, mint ma –, de ez egyelőre utópia. A költő és az író hozott anyaggal és anyagtól dolgozik mint egykor és ma az úri szabók. És itt nem is elsősorban az ember „méretei” érdekesek, hanem arcai, tulajdonságai, világképzelei, ideológiája, története és eszméi. Túl lehet ugyan látni a mai kocsmán, csak attól félek, a látvány még elborzasztóbb lehet, mint a mai kocsmák és környéke.



Ramona A. Kloos festménye

## ORBÁN OTTÓ

## Ars politica

Költő vagyok, mi érdekelne,  
ha nem a költészet maga?  
A névtelen megénekelve,  
a szó húsa, teste, íze, szaga.

Az élet anyaga. Ha biztos  
nem is, otthon ebben lehetsz.  
A többi politika, piszkos,  
lehangoló, kisstúlú hecc.

Az igazi és a valódi  
mosléknak döntött köttyalék.  
Rabló eszmék lólába lóg ki  
a zsákból, mellyel e fényes kor lelép,

mert viszi magával eladni a szajrét –  
s reményével majd mást hiteget,  
hogy „az ifjúság megéri azt még...” –  
utópiáit, a vakhiteket.

Csakhogy lehet úgy is, hogy nincs „Újra kezdjük!”,  
van úgy, hogy nincs mit kezdeni,  
a csillagok nem állnak együtt,  
s nincs esélyünk, csak veszteni.

Most száz év csönd jön és sötétség?  
Papírcsákó és máglyatűz?  
És munkaeszközünk, a kétség  
megőrül és ördögöt űz...?

A poklok a mennynek mattot adnak.  
Az idő tapogat, mint a vak.  
De nyelvünk hegyén megmaradtak  
a mondatot alkotó szavak.

Én mondom, ez egy változó kor,  
az ember hol nagy, hol parány.  
Csillannánk meg csak, mint az óbor  
egy új reneszánsz asztalán!

27 éve, 1983. április 15-én halt meg Illyés Gyula.

A Nyugatos Illyés. Nem tenném mellé, hogy költő, író. Ami evidencia ugyebár. Nem kérdés.

A kérdés az, amit egy „zavaros látású kezdő” újságíró tesz fel Lázár Ervinnek a Hargita népében. Lázár Ervin Alsó-, Illyés Felsőárcerespusztán gyerekeskedik, innen a párhuzam, és az sem véletlen, hogy rákeresünk. Illyés egyszerűen nem volt hajlandó tudomásul venni, hogy a közvetlen hazai tájból kikelt egy – akkor még fiatal, de helyből zseniális Lázár Ervin nevű – író. Nézzük: – [...] „hisz a XX. század egyik legjelentősebb magyar írójáról van szó. Sajnos, a rendszer-változás után méltatlan bírálat is érte őt (Illyést) zavaros látású, kezdő tollforgatók részéről. – Ismerem ezeket a kérdéseket. Az most a lényeg, és ez tény, hogy ő a diktatúra idején is az igazat írta. Olyan írói-szellemi magaslatra emelkedett, hogy a hatalom nem mert beleköttni, mert annak nemzetközi visszhangja lett volna. Sok íróársam segített. Az elvtársak őt nem tudták megnyerni maguknak! Bírálati nem ismerik a kort, és az is lehet, hogy egyszerűen nem szeretik Illyést, és akkor sem szeretnék, ha börtönben ült volna néhány évet a

Árnyékok  
a szent tehéneken –  
Illyés Gyula

vörös diktatúra idején. Nem kell ezzel törődni.” – válaszolja Lázár Ervin.

Igen. De nem ült néhány évet a vörös diktatúra idején. Ugyanakkor a vörös diktatúra nagy ívben leszarta, ha valaminek nemzetközi visszhangja kerekedik, legalábbis az első tizenöt évben, negyvennyolctól hatvanháromig. Tehát biceg itten valami.

Hülye kor, annyi bizonyos. Bonyolult. Nem könnyű ismerni. A történészek is csak mostanában kerülgetik közelebről, mit tehet egy mezei érdeklődő, aki pletykák és száj-

hagyomány útján értesül a hatalomhoz-hatalmakhoz fűződő kapcsolatáról? Illyéssel nem tudnak mit kezdeni, az is bizonyos. Nem könnyű. Különösen aztán, hogy a Nobel közlébe kerül.

Mégis bizonyos szögből árnyékok a szent tehéneken. De ez a rovat írószületésnapokról, íróhalálokról szól, nem politikusok és szent tehének születésnapjáról, akiket életükben folyamatosan körülölel valami elmaradhatatlan katyvasz, ezért csak annyit: ott a könyvespolc, ott a Magyar Elektronikus Könyvtár, bele kell nézni Illyés Petőfiébe. Ha még aztán kétségei támadnának valakinek, netán vastagnak találna a Petőfi esszé-regényt, ott a karcsúbb Puszták népe, hogy legyen min megrendülni. De a verskedvelők megtalálják az Egy mondat a zsarnokságról című mondatot a zsarnokságról. Ebből a fiatalabbak is megérthetik a kor lényegét. Már amennyiben a korok rendelkeznek felfogható lényeggel, nem a mindenkor hatalom mindenkor mocskos játékát nevezzük „kor lényegének”.

Onagy Zoltán



„Szegény szerelmes, haláláig, vonatronsolta szívének utolsó dobogása szerelmes József Attila, minden idők leg-fájdalmasabb énekű magyar Orpheusza: társtalan Orpheusz, kinek szavára fölserkentek a nimfák és megszelídültek az erdők vadjai, Hádesz szíve is meglágyult, egyedül a Szerelm maradt érzéketlen, vagy csupán a megértő jóindulatig-sajnálatig szelídült, viszonzásra képtelen a zengő rejtelmekben.“

– Sütő András jellemzi így József Attila szerelmi líráját. Szerellem... viszonzott vagy viszonzatlan (félíg vagy csak talán viszonzott?), remélt, reménytelen, néha csak elképzelt, néha valóságos érzelm.

Életében minden ember átérzi egyszer vagy többször, s az egészséges lélek mindenképpen túléli. De aki költő, s így mindent fel-fokozva, hatványra, köbre emelve érez? „Aki költő s fél és így dalol?“

Balassi Júliája, Csokonai Lillája, Vajda Ginája, Ady Lédája, Juhász Gyula Annája megannyi megszenvedett, de – többé-kevésbé – túlélt szerelm. De akinek ez – csakis ez – a legutolsó menedéke?

„Szerelmes természetű“ – tartja a mondás, bár talán csak arról van szó, hogy van, aki tagadja, van, aki bevallja... A költő általában exhibicionista lelkialkatú, feltárja, világáig kiáltja fájdalmát, örömét. A mindvégig fiatal József Attila szerelmi lírája is nyitott könyv. Szerelmes természetű – ha úgy tetszik –, hiszen rövid életében többször élte át ezt a remény és csalódás közötti lelkiállapotot, mely mindig az utóbbival végződött, s ha verseiből olykor az ellenkezője csendül ki, az csak pillanatnyi önámítás, önvigasztalás tükröképe. Ráadásul e „természete“ okán már serdülő ifjú korában konfliktusba kerül a társadalommal. A makói gimnázium diákjaként verseket ír az iskolaigazgató leányához. *Csókkérés tavasszal* című versén – amely nyomtatásban is megjelent – az egész tanári kar megbotránkozott (egyébként teljesen indokolatlanul). Megtiltották a diáknak, hogy verseit engedély nélkül közölje. Ekkor a költő – már nem is első ízben – öngyilkosságot kísérel meg.

Szerelmi lírájának e „botrányos“ nyitánya után, 21-22 éves „férfikorában“ írja leheletfinomságú, játékosan gyöngéd hangú verseit Vágó Mártához, akinek kezét is megkéri. A szülők – Márta édesapja újságíró volt – nem akarják nyíltan kikoszarzni, ezért Londonba küldik féltett lányukat tanulmányútra, ami számukra „sikerrel jár“. Márta férjhez megy, majd a rossz házasság felbomlása után – akárcsak Balassi özvegyé vált Júliája – ismét kacérkodik a hol reménykedő, hol csüggedő költővel:

„Mióta elmentél, itt hűvösebb a sajtár, a tej, a balta nyele, puffanva hull a hasított fa le, s dermed fehéren, ahogy leesett.“  
(*Mióta elmentél!*)

– így emésztí magát még éveken át a családi boldogságra, az otthon melegére is vágyódó költő. Talán ennek reményében költözik össze a szép, szigorú, munkájában pontos tisztviselőnővel, Szántó Judittal (akihez férje Kun Béla lánya miatt lett hűtlen, és követte Moszkvába a Tanácsköztársaság vezérének családját). Ez a kapcsolat azonban – a költő bevallása szerint – inkább szövetség, mint szerelem, s így nem tarthat sokáig. József Attila tovább keresi azt a szerelmet, mely az élet teljességét is jelenthetné számára. Ebből a vágyból fakad talán leghíresebb szerelmes verse, az *Óda*. Címzettje ma is ismeretlen, vagy inkább maga a szerelem, amely „szóra bírja a szív legmélyebb üregeiben/cseleit szövő, fondor magányt/ s a mindenséget.“ A hiány, a normális élet utáni vágy visszahangzik a vers leegyszerűsödő zárószóiraiból:

„Csobog a langyos víz, fürödj meg!  
Íme a kendő, törülközz meg!  
Súl a hús, enyhítse étvágyad!  
Ahol én fekszem, az az ágyad.“

Szegény szerelmes, szegény élni akaró, szegény emberibb életre vágyó József Attila! Hát valóban csak erre vágyott, egy tál meleg ételre, egy langyos fürdőre, egy meleg ágyra, egy gondoskodó társra? Bizony erre is, hiszen soha nem volt benne része, de emellett egy mindent elsöprő nagy érzelmre, ami nélkül már nem tudja elképzelni további életét. Ezt keresi az utolsó éveiben betegsége miatt is magányosabbá váló költő. Állandóan és kétségbeesetten keresi, de mindig

őszinte, magas hőfokú érzelmekkel. És hiába, mert élete nagy szerelmének vélt pszichológusnője, Gyömrői Edit nem viszonzozza érzelmeit. Ekkor hangzik el a költő segélykiáltása:

„Azt tagadta meg, amit ér,  
Elvonta pusztá kénye végett  
kívül-belől  
menekülő élő elől  
a legutolsó menedéket.“  
(Nagyon fáj)

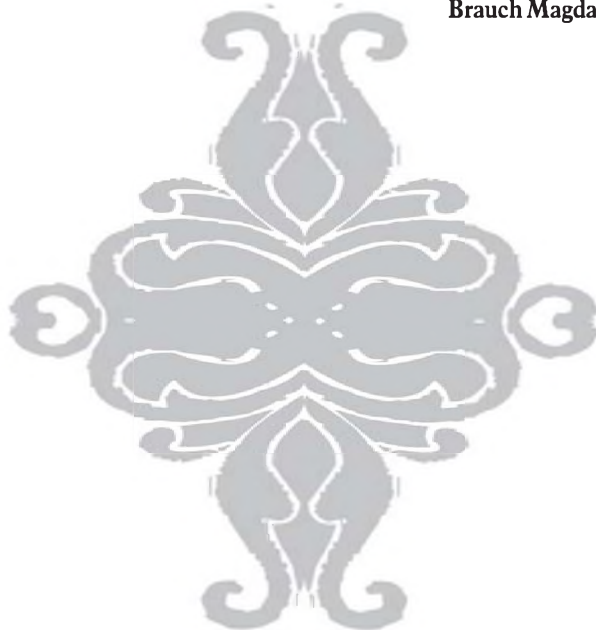
A sors azonban még tartogat számára egy nagy, egyszersmind végzetes szerelmi kalandot. 1937 februárjában megismerkedik egy másik pszichológusnővel, Kozmucz Flórával, aki Párizsból hazatérve új módszerekkel kísérletezik a költő gyógykezelésében. A ki-finomult szép, művelt nő nem József Attila szerelmes, hanem éppen legnagyobb vetélytársába, egyben barátjába, Illyés Gyulába. Illyés azonban – nős ember lévén – lemond a lányról, és rábeszéli, hogy fogadja el József Attila szerelmét. Így alakul ki ez a felemás kapcsolat a súlyosan beteg költő és az iránta érdeklődő nő között. A költő – mint életében annyiszor – eleinte a boldog szerelem extázisában él, de ezt hamar megtöri a kétely, a szorongás. Ezt a kettősséget tükrözik a Flóra-versek, mégis volt a költő számára a legutolsó menedék, mivel életének utolsó évében már valóban csak ez a – nem problémátlan – kapcsolat ad értelmet létezésének:

„Most azon muszáj elmerengnem,  
hogy ha te nem szeretnél engem,  
kiolthatnám drága szemem,  
Lehunyhátnám fáradt szemem.  
Mert jó meghalni.“  
(Flóranak)

Kacérkodik a halállal, mint egykor a fiatal Petőfi vagy Ady?  
Nem valószínű. Verseiben sokszor megjósolja öngyilkosságát, életében többször megkísérel. Utolsó éveiben mégis szüntelenül segélykiáltásokat küldözget mindenfelé: szerelmeihez, barátaihoz, még az Istenhez is, de egyben barátokozik is az „igazival“, a végzetessel. *Eszmélet* című ciklusában kimondja: „Az meglett ember, akinek/ szívében nincs se anyja, apja, / ki tudja, hogy az életet/ halálra ráadásul kapja/ s mint talált tárgyat visszaadja/ bármikor – ezért örzi meg.“ Világos tehát, hogy csak ez a gyöngé szalmazsál, Flóra (vélt) szerelme tartja még életben. A pszichológusnő is tudatában van ennek, és így egy darabig még vállalja is „feladatát“, bár az is lehetséges, hogy a nagy tehetségű költő iránti érzelme több volt egyszerű szánalomnál (néhány költemény tanúsága szerint)? Ezt már sohasem tudjuk meg, mint ahogy azt sem, hogy mi zajlott le kettejük között Flóra utolsó balatonszárszói látogatásakor. Állítólag Flóra biztatta a költőt, hogy hamarosan jól jövedelmező álláshoz jut, s így összeházasodhatnak. Mi történt mégis alig egy hét múlva, miért búcsúzott el a költő lemondó hangon utolsó reményétől?

Az utókor csak találgatásokra hagyatkozhat, s ennélfogva – ahelyett, hogy utolsó költeményeinek (*Karóval jöttél, Talán eltűnök hirtelen, Íme, hát megleltem hazámat*) egyértelmű üzenetét venné figyelembe – még a költő tragikus halálának körülményeit is megkérdőjelezi. A tények viszont azt igazolják, hogy Kozmucz Flóra nem sokkal a költő halála után Illyés Gyula felesége lett, s így elképzelhető, hogyan foszlott semmivé utolsó találkozásukkor József Attila reményeiben a „legutolsó menedék“ is.

Brauch Magda



## LÁSZLÓFFY CSABA

### Ars poetica

(Ünnepnap Európában)

Költő vagyok? Kit érdekelne?  
Az ember rég nem önmaga,  
ha még annyit sem ér az elme,  
mint bár a valuta szaga.

Hittük mindig: a humanizmus  
humusz alól is feltör a fényre.  
(Belzebub vár vagy Krisztus!  
– mind közönséges mágia.)

Szemünket elfedte a hályog;  
illúzió a hit s remény,  
eltűnt időkben botorkálók:  
s ha bűnként húz le, nem erény.

Európa, gyilkos hecc s mételey;  
hány hullá/dék/gödröt koholt.  
Bomlott agyat riaszt a kétely:  
az értelem csak szolgál volt!

Hajlott rémítő kard s hazugság  
előtt – kérdés, most mit akar,  
igazat vagy valódit? Tudván,  
a küzdelem mocskot takar.

Stábok, spiclik – kicsi/nagy banda,  
zabálnak és ürítenek.  
Habzó történelmi halandzsa  
határolná be létedet.

Megzápult proféták, varangyok,  
szókészletük másfél arasz;  
meg se kell húzni a harangot,  
mind saját magára szavaz.

Keserves munka volt idáig  
eljutni. Ma övök a lét.  
A tökély korának, úgy látszik,  
fűjtak megint – romlás a tét.

Valami kortalan világít,  
a szellem árnyékban marad.  
Valamit elsodor egy másik,  
vak kannibál-gén indulat.

Szolgálatos tábornok hangja:  
„Hatalmam van felettetek!“  
– üvölt (elefántból lett hangya),  
s fölindulnak a vesztesek.

Világ mézszárszéke ma zárva.  
(A nyelvedet le ne harapd.)  
Mindig lesz böllér; s nagy az ára,  
hogyha az áldozat te vagy.



Kmetovics Milán fotója

● **ÁTADTÁK AZ ARTISJUS DÍJAIT.** Balla Zsófia kapta az Artisjus Irodalmi Nagydíját az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület budapesti székházában tartott művészeti díjkiosztón; az év komolyzenei díját rendhagyó módon egy három éve elhunyt zeneszerző, Pertis Jenő Ember voltam című kórusműve érdemelte ki. Balla Zsófia A nyár barlangja című kötetéért érdemelte ki az Artisjus elismerését. A díjazottat Ferencz Győző költő, kritikus, irodalomtörténész, műfordító méltatta.

„A nyár barlangja a költőnő tizenkettedik kötete, új verseinek egyik legfőbb témája a veszteség” – emelte ki Ferencz Győző. Hozzáfűzte: Balla Zsófia versei nem simulnak a kortársi uralkodó megszólalási módba, a költő tudatosan felülgészti nyelvi kételyeit, de mintegy ennek ellensúlyozására kompozícióit nem egyetlen mag köré szervezi. Mint elhangzott, a költőnő legfőbb törekvése, hogy visszaadja a szavak megtépzott méltóságát, és új kötetében poétikailag is izgalmas újításokat hozott.

Az Artisjus további három irodalmi díjat osztott ki, az elismeréseket Gönczöl Katalin, az Artisjus Irodalmi Alapítvány elnöke adta át.

Krusovszky Dénes költő, író, műfordító Elromlani milyen című verseskötetével érdemelte ki a díjat. Vári György kritikus méltatásában megemlékezett a költő karakteres hangjáról, kiemelve a versek radikalizmusát, melyek a „nagyvonalúan újhaldasnak nevezett líraeszmény hangzásvilágával” állnak szemben. Vári György méltatta az alkotó irodalomszerzői és kritikus tevékenységét is.

Szilágyi Zsófia irodalomtörténész A továbbból Mórincz című tanulmánykötetért vehette át az elismerést. Reményi József Tamás szerkesztő, kritikus a munkáját „jófajta szenvedéllyel megírt, izgalmas tanulmánykötetnek” nevezte, amely „sok megkövesedett rákakódás alól” fejt ki az új „Mórincz-képet”. Reményi méltatta a kötet összehasonlítható elemzéseit, és úgy vélte, a kötetben sorra nyílnak átjárók a műfajhatárokon, az ön-életrajz és fikció köztes terein, ahol napjaink prózájában és Mórincz örök újrakezdéseiben egyaránt eleven átrendezés zajlik.

Tóth Krisztina költő, író Magas labda című kötetéért vehette át a díjat. A művet méltató Takács Ferenc irodalmár szerint a kötet Tóth Krisztina eddigi költői pályájának értékeit összegzi mértékadó módon. Kiemelte: ígéretes útkeresés a kötet, egy új költői hangváltozat első, de máris meggyőző költői teljesítmények formáját öltő lenyomata. Mint mondta, a Magas labdát fordulópontnak tartja Tóth Krisztina költői pályáján, egy érett és jelentős költészet foglalatainak.

● **DÖNTŐ SZAKASZÁBA ÉRKEZETT AZ ARANYKÖNYV VOKSOLÁS:** a közönség az évtized legnépszerűbb műveiről szavazhat május 2-ig. Két forduló után minden kategóriában tíz-tíz könyv maradt versenyben. A szórakoztató irodalom kategóriában a magyar szerzőknél Rác Zsuzsa Allítsátok meg Terézanyut! című műve, a külföldi szerzőknél Agatha Christie Tíz kicsi néger című könyve vezet a listát. Szépirodalmi kategóriában a magyar szerzők közül Jókai Mór Az arany ember című regénye, a külföldi szerzők közül Charlotte Brontë Jane Eyre című kötete került az élre.

Ismeretterjesztő művek kategóriában a magyar szerzők között Nemere István Egyiptom titkai című könyve, a külföldi szerzők között Simona Cremona Leonardo Da Vinci összes művei című kiadványa végzett elsőként. A gyermek- és ifjúsági irodalom kategória magyar szerzője Fekete István és Tüskevár című műve, a külföldi szerző pedig Michael Ende, aki A végtelen történet című kiadványával került első helyre.

A gasztronómia kategória magyar szerzője Stahl Judit lett Bűntelen örömök című kötetével, külföldi szerzője Sallie Morris Fűszer enciklopédia című könyvével – közölte az esemény kommunikációját végző ügynökség.

Az olvasók május 2-ig a [www.libri.hu](http://www.libri.hu) oldalon voksolhatnak kedvenc szerzőikre és műveikre, s ezzel eldönthetik, hogy a 2000 és 2009 között megjelent könyvek közül melyiket tartják a legnépszerűbbnek. Az Aranykönyv szervezői az olvasás népszerűsítésére alakították ki a közönséget megmozgató játékot, s azért választottak sokféle stílusú könyveket, hogy mindenki számára megmutassák: nem az a lényeg, hogy mit olvasunk, hanem az, hogy minél többet olvassunk.

● **8. EUROPOETICA NEMZETKÖZI KÖLTÉSZETI FESZTIVÁL.** Április 26–30. között 8. alkalommal rendezi meg a Ráday Könyvesház az EuroPoetica Fesztivált. A

nemzetközi költészeti fesztivál az eddig megkezdett szellemi kutatás folytatását ígéri. Fő érdeklődési iránya változatlanul a tágabban értelmezett Duna-táj.

● **A TÖRTÉNELMI JÉZUS.** Vermes Géza, valószínűleg a 20. század legnagyobb Jézus-kutatója, 1924-ben egy asszimilálódott, magyar zsidó családban született. Hétéves korában római katolikus hitre keresztelték. Mindkét szülőjét elvesztette a Holocaustban, csatlakozott a Notre Dame de Sion rendhez és hat éven keresztül katolikus pap volt. De középkorú éveiben elhagyta a katolikus egyházat, „minden különösebb szellemi vihar nélkül”, és visszatért „zsidó gyökereihez”, bár a zsidó vallást nem gyakorolta.

A szerző életrajza ezúttal nem hagyható figyelmen kívül, hiszen éppen Vermes kettős, keresztény és zsidó látásmódja tette őt a történelmi Jézus alakjának egyedülállóan eleven ábrázolójává. A Searching for the Real Jesus (A valóságos Jézus nyomában) 29 esszé, előadás és újságcikk gyűjteménye, amelyek különböző szempontokból ábrázolják a zsidó Jézust, ám mindegyikük kiindulópontja igen egyszerű: az Újtestamentum előítélet-mentes, szoros olvasására támaszkodik. Ezek az írások nem csupán eleven, hús-vér alakként állítják eléink Jézust, de számos olyan részletre is ráirányítják a figyelmet, amelyet a szakirodalom eddig figyelmen kívül hagyott, például arra a tényre, hogy Simon Péter (a hagyomány szerint az első pápa) házas volt.

● **DARVASI LÁSZLÓ AZ ÚJVIDÉKI PRÓZAFESZTIVÁLON.** Darvasi László író a magyar vendég az újvidéki PrózaFesztiválon, amelyet harmadik éve rendeznek meg tavasszal a szerbiai Vajdaság központjában.

Vickó Árpád, a modern magyar irodalom neves szerb fordítója elmondta, hogy Darvasi László először látogat Újvidékre, reméli, hogy Berlinből a repülési zűrkör miatt oda is ér, mert csütörtökön szerepelne a fesztiválon a szerb nyelven a múlt héten megjelent Szerezni egy nőt című, délszláv vonatkozású háborús novellákat tartalmazó kötetével.

● **220 ÉVES KÖNYVTÁRI TARTOZÁSA VAN GEORGE WASHINGTONNAK.** George Washington, az első amerikai elnök (1789–1797) nem szolgál jó példával a könyvtárak olvasóinak: egy

New York-i könyvtár ugyanis pottom 220 éve vár arra, hogy visszakapjon tőle két kikölcsonzott művet. A néhai elnöknek 1789. november 2-ig kellett volna visszajuttatnia az intézménynek a Law of Nations (Nemzetek törvénye) című könyvet, illetve egy, a brit alsóház vitáiról szóló kötetet.

● **MURAKAMI HARUKI-MÁNIA JAPÁNBAN.** Urrá lett a Murakami Haruki-láz Japánban, miután a hét végén megjelent a távol-keleti bestsellerszerző IQ84 című populáris regénysorozatának várva várt harmadik kötete. Rajongók a hiedeg és az eső ellenére órákkal a nyitás előtt sorba álltak a tokiói könyvesboltok előtt, hogy az első köztölt jussanak hozzá a furcsa, szürreális love-story legújabb fejezetéhez. Akadt olyan könyváruház, amely a nagy érdeklődésre tekintettel órákkal előbb kinyitott – itt nyitáskor többet adtak el az IQ84 harmadik könyvéből, mint például a Harry Potter-sorozat legújabb folytatásából.

● **OLVASÁSI PROGRAM BUDAPESTEN.** Könyveket és az olvasás örömét juttatja el a rászoruló gyerekeknek, családoknak, iskoláknak az Olvassunk együtt elnevezésű program, amely kedden indul Budapesten. A kampány és a programsorozat összesen 15 vidéki településre látogat el azzal a céllal, hogy ösztönözze és elősegítse az elszegényedett családok, gyerekek és szülők rendszeres olvasását. A program nyitó előadása a budapesti Deák Diák Iskolában lesz kedden, a gyerekekkel Dobó Kata és Kepes András olvas együtt, majd a Barboncás társulat interaktív foglalkozása várja a résztvevőket – közölte Juhász Péter sajtóreferens.

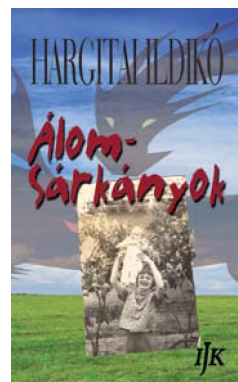
(Forrás: MTI/ujkonyvpiac.hu)

Támogatónk:

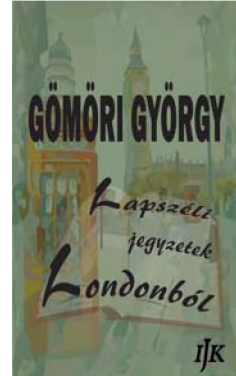


## Hargitai Ildikó Álomsárkányok

A szerző első regényében „teljes fegyverzetben” áll ki az irodalom porondjára, meglepően biztos érzékkel vezeti olvasóját két, helyenként ki-mondottan egzotikus, máshol nagyon is hétköznapi történeteket felvonultató, érdekfeszítő, drámai fordulatokkal élő cselekményszálon, míg végül a párhuzamosnak, össze nem tartozónak tűnő történeteket mesterien egybefonja. A boldogságkeresésről szól ez az őszinte könyv.



## Gömöri György Lapszéli jegyzetek Londonból



Ez a cikkgyűjtemény a Londonban élő Gömöri Györgynek az elmúlt években írt tárcáit tartalmazza, amelyek az Irodalmi Jelen c. lapban és annak internetes kiadásában láttak napvilágot. A személyes hangú tárcák témaköre az angol irodalomtól a magyar labdarúgásig, illetve a magyar személynevekig terjed, köztük kiemelt helyen szerepelnek az újabbról angol-magyar kapcsolatok és kötődések. A gyűjtemény második részében a kolozsvári Korunk-ban közölt hosszabb írások, illetve tanulmányok kapnak helyet, köztük különösen újszerű az Összjáték, amely az 1956 utáni magyar irodalom fejlődését próbálja bemutatni a magyarországi, kisebbségi és nyugati irodalmak többpólusú „összjátékán” keresztül.

## Szűcs László Bolondok a parton

Áramszünetek, üzenetvívők és végleg elmenők, esőkabátos, szürke alakok lakják be Szűcs László verseit. Képek a túl gyorsan elfeledett, mert általában elfeledni kívánt nyolcvanas évekből. Szűcs versei hozzásegítenek ahhoz, hogy rálessünk a nyolcvanas évek Nagyváradjának különleges, értelmiségi nyugtalanságokkal teli, az ellenzéki mozgásokban fontos hálózati csomópontot jelentő világára. De a szerző nem nosztalgikus alkant: versei megteremtik a folytonosságot régebbi gyertyafényes esték és a mobiltelefonok kék fénye között. Újabb szövegei ugyanúgy képesek megmutatni az apró, köznap történeteket, mint a nyolcvanas években íródtak. Szűcs nem kíván túlmenni az emberi méreteken, nem stilizál fölfelé, éppen ezért élnek túl versei a korokat, amelyekben íródnak. (Balázs Imre József)



## Bárdos József Irodalmi balkézikönyv



A könyv kapcsán Karinthy jut eszünkbe: az, hogy a szerző az Így írtok ti harmadik évezred eleji eresztését teremtette meg. Mégpedig a nagy elődhöz méltóan. A parodizált klasszikus és jelenkori írók, költők munkáinak – mellesleg általában a magyar- és világirodalom – fölnyenes ismeretében, kellő mennyiségű humorral és szarkazmussal (ez utóbbi a szerző szerint „erőteljes illatú, gyakran csípős, fül- és orrsértő költői eszköz”). Az irodalomban jártas olvasó azonban a frappáns, szellemes paródiák mintegy előszavaként egy „balek-szikont” is fellelőzhet (fenti idézetünk ebből származik), amely garantáltan megnevetteti, jobbik esetben (ha manapság egyáltalán van erre igény) el is gondolkodtatja.



**Boldog Zoltán** – 1984-ben született Medgyesegyházán, tanár, kritikus.

**Böszörményi Zoltán** – 1951-ben született Aradon, költő, író. Legutóbbi kötete: *Az éj puha teste* (2009).

**Brauch Magda** – 1937-ben született Temesváron, nyelvész, verselemző. Legutóbbi kötete: *A vers megközelítése* (2009).

**Lászlóffy Csaba** – 1939-ben született Tordán, író, költő. Legutóbbi kötete: *A maszk mögötti ájulat* (2006).

**Merényi Krisztián** – 1970-ben született Karcagon, költő, író. Legutóbbi kötete: *Táncoló szobor* (2004).

**Onagy Zoltán** – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Papírt és kardot írtam* (2009).

**Sárközi Máttyás** – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Liliom öt asszonya* (2008).